

دوو مەولهوی

دوکتۆر امین علی موتابیچی
زانکۆی بەغداد

گیرانهوهی فقهویناسی تەزکەرە نووسان) دەلێن کە کاتی «بهاء» وڵادی باوکی مەولهوی لە خوارزمشا عاجز دەبی ئیتر ناچار دەبی کە کوچ بکات و بەرەو حەج لەگەڵ ماڵ و منداڵی دا کەوتۆتەری. هێندێ دەلێن هۆی ئەم کوچە ئەوهبووه گویا هەستی بە ئۆریک بوونەوهی هیرشی مغول کردوو. دەلێن کاتی دینێ بەغداد خەلکی دەرین ئەمانە چ تاپەفەکی و لەکوێی وه هاتوون و بۆ کوێ دەچن. دەلێن «بهاء» واده فرەموویەتی « من الله والی الله ولا قوة الا بالله ». کاتی ئەم قەسیدە بە شیخ « شهاب الدین » (ابو حفص عمر بن محمد بن عبدالله السهرورذی) ۵۳۹ - ۶۳۱ دەگە یەن کە ئەم زاتە لە سۆفی یە پایە بەرزکاتی ئەو زەمانە بوو. دەلی هەبی و نەبی ئەم «بهاء» الدین ی بەلخی یە» ئەمە بە ناویانگی و پایە «بهاء» الدین» دەردەخا لەناو پیاوهکانی ئەو سەردەمدا.

دوای سی رۆژ لە بەغداوه بەرەو حەج دەکوێتەری دواي ئەوهی کە لە حەج دەبەوه. بەرەو شام و لە ویوه، بەرەو رۆم « تورکیای ئیستا و له قۆنیه جی گیر دەبی و خەریکی وه عەزو نامۆزگاری و تەریقەت دەبی.

مەولهوی سەرەتای زانستی ئەو سەردەمی لای باوکی و له دواي دا لای « سید برهان الدین محقق » ئەواوکردوه. ئەوه برو دواي مردنی باوکی ، ئەمەنی « ۲۵ » ساڵ بووه. لە بو خویندن جووه بۆ حەلب و شام دواي ئەوهی و برهان الدین» نامەبەکی بۆ دەنووسی لە شاموه دەکەوتەوه بۆ «قۆنیه» و برهان الدین « پێی دەلی: ئۆزانستی (علومی ظاهری) یت وه رگرتوه. دەبی زانستی «علومی باطنی» یش وه رگرتی مولانا بەینی دەستووری ئەو دەچینە ریزی تەریقەتەوه و ئۆ سال خەریکی «سەبر و سلوک» دەبی و پینج سالیش دواي مردنی (برهان الدین)ی مامۆستای خەریکی ریازەت دەبی تا دەگاتە پندی بالا لە عیرفان دا.

لە باسەکانی پیشوودا هۆی کاریگەری زمان و ئەدەبیاتی دراوسێکانمان لەسەر زمان و ئەدەبیاتی کوردی بەپێی توانست و بۆجوونی خۆمان خستە بەرچاو لەبەر ئەوه بە پی ویستی نازانم کە لیژەدا دووبارە بکەمەوه^(۱) ئەم باسە ئیستاش کە بریتی یە لە ئەلقەبەك له ئەلقە کانی زنجیرە ی باسەکانی پیشوو کە ئی دا دەربارە ی بەراوردکازی و کاری گەری و رەنگ دانەوهی مەولهوی « جلال الدین رومی بەلخی » لەسەر « مەولهوی عبدالرحیم ی توگوزی کورد، بەشیوهبەکی کورت و پوختە و سەری یی دەخەمە بەرچاو. چونکە ئەگەر بەمانەوهی بە دوورو دریزی باسی بکەین ئە وهی گوفاڕینکا ئی یەو دەبی بخەیتە دووتویی کتیبکەوه.

بۆ ئەوهی خوینەری بەریز باسەکی زیاتر لاروون و ئاشکرایت، بی سود ئی یە کە لەپێشوه بە چەند دیریک مەولهوی رومی و مەولهوی کورد بە خوینەرائیان بناسم ئەگەرچی زوووبەیان ئەم دوو زاتە بلیمەتە باش دەناسن نتجا دواي ئەوه بە شیوهبەکی کورت و تا زادهبەك عیلمی باسەکە پیشکەش بکەم.

(جلال الدین رومی) - مولوی -^(۲)

ناوی (محمد) و لەقەبی (جلال الدین) د لە شاری بەلخ لە سالی ۶۰۴ کوچی دا لەدایک بووه. چونکە لە شاری «قۆنیه» ی «ناسیا صغیر» تورکیای ئیستا جینگیر بووه ماوه ئەوه وهار لەویش دا کوچی دواي کردووه. بە خاک سبیراوه. بە رومی ناویانگی دەرکردوه.

هەر وهکو دەلێن لە باوکهوه ئەمەبی دەگاتەوه سەر «ابو بکر صدیق» خوالی یان رازی بی.

باوکی مەولانا «مەولهوی» ناوی (محمد کوری حسینی خطیبی» یە کە بە (بهاء الدین ولد) بەناویانگەو ئەقەبی (سلطان العلماء) یان داوهتی بەینی

مولانا «شمس» ی تبریزی:

بهره‌مه‌کافی مولانا ده‌کرتین به دوو به‌شه‌وه:

۱ - هونراو.

۲ - په‌خشان.

هونراوه‌کافی:

۱ - غه‌زلیات

نم به‌شه له بهره‌مه‌کافی «مه‌وله‌وی» که به کلیات یا دیوان شمس به‌ناوبانگه جگه له وسه‌د غه‌زله‌ی که به ناوی «صلاح الدین زرکوب» هوه یا «حسام الدین چلیبی» یه‌وه گوتوبه‌تی. هم‌مووی له باتی «تخلص» خوی به ناوی شمس تبریزی» یه‌ویه به‌م جوره.

ژماره‌ی به‌بته‌کافی به یینی رای کزنه‌کان (۳۰۰۰۰) به‌بته‌وه له نسخه ده‌ستوسه‌کان دا له «۵۰۰۰ تا ۴۰۰۰۰» ه به‌لام له دیوانه چاپ کراوه‌که‌ی‌دا «۵۰۰۰۰» به‌بته.

به فارسی و عه‌ره‌بی و «ملمعات» تورکی و عه‌ره‌بی و یونانی و قه‌سایدی فارسی و ترجیعات .

۲ - مثنوی: خوی زاراوه‌ی «مثنوی» یه‌و شیعرا‌نه ده‌گوتوبه‌تی که هه‌ر دوو به‌شی به‌بته‌که یه‌ک قافیه بی ده‌لین مولانا «مثنوی» یه‌که‌ی له‌سه‌ر داوای «حسام الدین» چلیبی» که به مه‌وله‌وی گوتوبه‌ که له‌سه‌ر وه‌زنی «حدیقه‌ی سنائی» و «منطق الطیر»‌ی عطار کتیبی که له دووتوبه‌تی دا تعریفه‌تی دین و اسراری عرفانی بی، به‌و نته‌وه. نه‌ویش له سالی ۶۵۷ - ۶۶۰ ده‌فته‌ری یه‌که‌می ته‌واو‌کردوبه. که خوی بریتی به له شه‌ش ده‌فته‌ر به‌م جوره:

یه‌که‌م ده‌فته‌ری ۴۰۰۳ به‌بته دووه‌م ۳۸۱۰ به‌بته سی‌یه‌م ۴۸۱۰ به‌بته چواره‌م ۳۸۵۵ به‌بته پنجه‌م ۴۲۳۸ به‌بته. شه‌شم ۴۹۱۱ به‌بته. که هم‌مووی ده‌گاته ۲۵۶۳۲ به‌یت هیندی ده‌گه‌به‌نه ۲۶۶۶۰ به‌یت.

۳ - روباعیات: که ۱۶۵۹ روباعی‌یه، که هم‌مووی ۳۳۱۸ به‌بته

په‌خشانه‌کافی:

۱ - فیه‌ما‌فیه:

بریتی به له تقریراتی مولانا که له مه‌جلیسی خوی دا گوتوبه‌تی و «سلطان ولدی» کوری یا یه‌کیک له مریده‌کافی کویان کردوته‌وه.

بابه‌ته‌کافی به گشتی ده‌رباره‌ی خوورده‌وشت «اخلاق» و تعریفه‌ت و سؤفی‌گه‌ری و عیرفان و لیکدانه‌وه‌ی ثایاتی قورنان و فرموده‌کافی پیغه‌مه‌رو نیلام و قسه‌ی پیاوچاکانه.

۲ - مکاتیب: «نوسراوه‌کان».

بریتی به له کؤمه‌لی له نوسراو نامه‌ی مولانا که بو هاوچه‌رخان و دوستانی نووسیوبی.

۳ - مه‌جلیسی - سبعة:

نه‌و کؤمه‌له و عه‌رو ناموزگاری به‌که له دانیشتن دا له‌گه‌ل خه‌لک دا له‌سه‌ر مینبه‌ر فرموویه‌تی.

نم زاتسه («شمس»‌ی تبریزی) ، دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌می له زانستی «عنومی‌رسمی» له ته‌وریز و ه‌رده‌گرتی ده‌چپته سلکی «ریزی» ته‌ر یقه‌ته‌وه له یه‌که‌م جاردا له خه‌زمه‌تی «شیخ ابوبکر زمبیل باف» و دوا‌ی لای «بابا کمال حدی» ده‌بی به زوری له ده‌روه‌ی شار، له دیهات و چوله‌وانی دورور له شه‌ردا، خه‌له‌وه‌تی گرتوبه. ده‌توانین بلین وه‌کو بابا تایه‌ری خومان ، که هم‌یشه به کیزو که‌ژ و ده‌شت و ده‌روه‌ه بووه‌ نه‌میش نه‌ئاوا قه‌له‌نده‌ر بووه بابا تبه‌ر زور جوان ده‌لی!

مو آن رندم که نامم بی قلندر

نه‌خون دیرم نه‌مون دیرم نه‌لنگر

چو روز آبه بگردم گرد گیتی

چو شو کرده بخشتی وانهم سر

(دیوانی بابا تایه‌ر)

و‌یپ که ده‌فهرمونی!

مو که سه‌ر دریا‌بونوم شوو روز

سرنش از دیده بارانوم شوو روز

(دیوانی بابا تایه‌ر)

شمس» به‌م جوره ده‌بی تا ده‌گاته پایه‌ی «که‌مال» و هم‌یشه داوای له خوی خوی کردوبه که به که‌سینکی شایسته‌و لی هاتوبوی بگه‌به‌نی و بیکا به نه‌یستی. خوی گه‌وره دو‌عا‌که‌ی قبول ده‌کات و به‌ره‌و روم ده‌که‌وینته‌ری و له - ری برنج فروشان و یا له خانی شه‌کرفروشان «قونیه» دا ده‌به‌زنی که مولانا بی‌ده‌زانی. به یه‌ک ده‌گه‌ن.

به یه‌که‌م به یه‌ک گه‌بشتن دا که «شمس» چاوی به مولانا ده‌که‌وه‌تی، نی‌ده‌گات که نه‌مه هه‌مان که‌سینکه که به‌شاره‌تیا‌ن بی ده‌دا.

نه‌ش مانگه له ژووره‌که‌ی «صلاح الدین زرکوب» که نه‌میش یه‌کیک بوو له هورزی گیانی به گیانی به‌کافی مه‌وله‌وی دا خه‌ریکی عیادته‌ ده‌بی.

مریده‌کافی مه‌وله‌وی زوریا‌ن بی ناخوش ده‌بی که‌وا به‌هوی نه‌م کابرایه‌وه مولانا‌تیا‌ن «مه‌وله‌ویان» له کیس چووه‌و خه‌ریک ده‌بی شت دروست بکه‌ن، که

شمس بی‌ده‌زانی له ترسی نه‌وه‌ی ناخوش و ناخوشی نه‌قه‌ومی ، سه‌ری خوی هه‌ل ده‌گرتی و به‌ره‌و شام ده‌که‌وینته‌ری. مه‌ولانا زور بوی بی ناقه‌ت

ده‌بی (شاره‌زایان له‌سه‌ر نه‌مه پیک هاتوبون که‌رومی دوا‌ی چاوی که‌وه‌تی به شمس گؤراو بووه به نینا‌نیک‌ی دی) نامه‌یه‌کی به کوره‌که‌ی‌دا ده‌نیزی و

شمس ده‌گه‌ریته‌وه‌لای، بو‌جاری دووه‌م هیندی ده‌لین له‌بیر گوم بووه‌و به‌هات - - - - - هیندی‌کیش ده‌لین گوايه مریده‌کافی مولانا کوشتوبویانه.

- - - - - له سالی ۶۷۲ کوچی دا گیانی پاکی به یه‌زدانی یه‌کتا ده‌سپیزی و له هه‌مان نریس دا «له خانه‌فاکه‌ی» له قونیه به خاک ده‌سپیریت.

به‌ر هه‌مه‌کافی مه‌وله‌وی رومی (۶)

ناوی عبدالرحیم کوری مه‌لا سعیدی تاوگوزی‌یه، له نه‌وی مه‌لا «یوسف جانی» کوری مه‌لا «ابوبکر»ی چوژی‌یه که به «ابوبکر»ی «مصنف» به‌ناوبانگه.

له سالی ۱۲۲۱ کۆچی‌دا له دینی سه‌رشاته‌ی ناوچه‌ی تاوگوزی هاتۆته دنیاوه لای باوکی قورنان و کتیبه ورده‌کانی خویندووه. دواي نه‌وه هه‌روه‌کو هه‌موو قوتابی‌یه‌کی عیلم به دواي ده‌رس و مه‌لای باش دا به کوردستان دا گه‌راوه. له هه‌هه‌بجه‌وه بیگه، تا خورمال و ته‌ویل، چه‌سه‌وه بانه، سوله‌یمانی قه‌لای جوانۆ تا له دواي‌دا له مزگه‌وتی مه‌لکه‌ندی له سوله‌یمانی، له‌سه‌ر ده‌ستی مه‌لا «عبدالرحمان»ی نۆشه‌ی‌ی‌دا اجازهی مه‌لایه‌تی وه‌رگرته‌وه.

له‌دینی چروستانه، هه‌روه‌ها له‌و گونده‌و‌کانی‌که‌وه‌دا به مه‌لایه‌تی و ده‌رس گۆتسه‌وه خه‌ریک بووه له دوايشدا گه‌راوه‌تسه‌وه بۆ سه‌رشاته‌ی ناوچه‌ی تاوه‌گۆزی و تێ‌دا ماوته‌وه تا له سالی ۱۳۰۰ کۆچی‌دا گیانی پاکي به خواي گه‌وره سپاردووه.^(۸)

مه‌وله‌وی و شیخ سراج الدین:^(۹)

مه‌وله‌وی ئیمه‌ش هه‌روه‌کو مه‌وله‌وی رومی په‌یوه‌ندی روحی و عیشی یی‌پایانی به‌رامبه‌ر شمس‌ی ته‌بریزی بووه، مه‌وله‌ی ئیمه‌ش په‌یوه‌ندی روحی و عیشی یی‌پایانی به‌رامبه‌ر شیخ یی‌هاوتا و سه‌رکرده‌ی ته‌ریقه‌تی نه‌قشه‌ندی دواي مه‌ولانا خالد شیخ عثمان سراج الدین بووه دواي کۆچی دواي ئهم زاته بووه به مه‌نسوبی شیخ «محمد بهاء الدین» کوری هه‌روه‌کو مامۆستا مدرس ده‌فه‌رموی «زۆر باوه‌ری یی‌بووه‌وه به آینه‌ کامل» واته ناوینه‌ی ته‌واو و یی‌گه‌بشتوو ناوی بردووه...

هه‌روه‌کو چون مه‌وله‌وی رومی جگه له «شمس» له‌زۆر کاری‌گه‌ری سۆزی مامۆستاکه‌ی‌دا «برهان الدین محقق» و دواي گۆم بوونی شمس نه‌وه هه‌موو عیش و سۆزو په‌ریشانی‌یه‌ی که بۆ شمس هه‌ی‌بوو دای به «صلاح الدین زکوب» هه‌روه‌ها به هۆی نه‌مه‌وه ئاگرو سۆزی ده‌رونی به‌رامبه‌ر شمس که‌می خامۆش بووه‌وه.

دواي ئهمیش نه‌وه بوو رووی کرده حسام الدین حسن چلیی که له سه‌رتای «مشنوی» به‌که‌ی‌دا به کللی خزینه‌ی عه‌رش و ئه‌مینی نه‌ختینه‌ی فه‌رش و (زه‌مین) وه‌با‌یه‌زیدی «وه‌قت و جیدی» زه‌مان ناوی ده‌با «سه‌یری زندگانی جلال الدین محمد مشهور به مولوی بدیع الزمان بکه بۆ ناسینی ئهم زاتانه».

مه‌وله‌وی ئیمه‌ش هه‌روه‌کو گۆتسه‌مان دواي شیخ سراج الدین مه‌یل و عیشی ده‌دا به «شیخ بهاء الدین» جگه له‌وه‌ی له‌گه‌ل چه‌ند زاتیکی خاوه‌ن فه‌یض، سۆزی هه‌بوو، سه‌یری یادی مه‌ردان مدرس بکه

ئهم چه‌ند به‌یته نمۆنه‌یه‌که له‌وه‌هسته‌ پاک و خاونه‌ی مه‌وله‌وی به‌رامبه‌ر به‌م زاته که به بۆنه‌ی گه‌راوه‌ی «شیخ بهاء الدین» هوه گۆتویه‌تی^(۹)

نایه‌ی کامل! نازیزه‌که‌ی فه‌رد!

فیدای نامات بم سه‌فاییت ناوه‌رد

خه‌یلین گه‌ردپات نه‌دیده‌م دووربی

یانه‌ی چه‌م ویران ته‌مام خاپووربی

خاس بی ته‌شریفت هه‌م ناوه‌رده‌وه

گه‌ردپات وه‌ته‌ن ناواکه‌رده‌وه

ساقی، ئینه‌ به‌زم وه‌صل یارانه‌ن

چه‌رخه‌یچ هه‌ر ئه‌و چه‌رخ هه‌رده‌جارانه‌ن

ده‌ورنی ده‌ر وه‌ به‌زم وه‌ پیاله‌وه

زه‌نگه‌ دل وه‌ زاخ مه‌ی بماله‌وه

جامیمان چه‌ده‌س تو هه‌م سه‌نده بو

وه‌یا ئهم قه‌سیده‌یه‌ی که هه‌ر بۆ جناب «شیخ بهاء الدین»ی نووسیوه^(۱۰)

ساقی ئینه‌ به‌زم وه‌صلی یارانه‌ن

چه‌رخه‌یچ هه‌ر ئه‌و چه‌رخ هه‌ر ده‌جارانه‌ن

ده‌ورنی ده‌روه به‌زم وه‌ پیاله‌وه

زه‌نگی دل وه‌زاخ مه‌ی بماله‌وه

جامی مان چه‌ده‌س تو هه‌م سه‌نده‌بو

فرسه‌ته‌ن نه‌صیو نه‌که نه‌مه‌نده بو

ئه‌مانه‌ش نمۆنه‌ی ئه‌وه‌هسته پر سۆزه‌ی مه‌وله‌وی رومی به‌رامبه‌ر به شمس که هه‌موو دیوانی شمس بریتی‌یه له‌م ره‌نگه‌. لیره به شیوه‌ییکی کورت چه‌ند به‌یئیک له چه‌ند غه‌زه‌لیک دا ده‌خه‌مه به‌رچاو چونکه ئه‌گه‌ر هه‌مووی بنووسری سه‌ده‌ها لاپه‌ره‌ی ده‌وی.

له غه‌زه‌لی ژماره ۲۶۱۸^(۱۱)

ای روز چه خوش روزی شمع طرب افروزی

اورا برسان روژی جانرا پذیرایی

صبحا نفسی‌داری سرمایه‌ی بیداری

برخفته‌دلان بردم انفاس مسیحا‌یی

شمس الحق تبریزی! خورشید چواستار

دروور تو گم گردد چون شرق برآرای

غه‌زه‌لی ژماره ۲۶۳۳^(۱۲)

گوشی بنه‌و نعه‌ر مستانه شنوتو

از قاست چون چنگ من الحان اغانی

هم آتش و هم باده خرگاه چونقدست

پیران طریقت پذیرند جوانی

در آینه‌ شمس حق و دین شه‌تبریز

هم صورت کل شه‌ره‌و هم بحر معانی

له ناو سه ربه سته که ی دا ده بی «عمامه که ی» ده رهیناوه «۸» به بی سرتای «
مثنوی» تیادا نووسراوه که به مه دست بی ده کات:
«بشنو آزی چون حکایت مکنند تا کو» پس سخن کوتاه باید والسلام»
ده داته دست «حسام الدین» (۱۷)

حیدر خلیفه بکوفت طبل بقا
کرد خالق اساس ایجاد
ت وجودی بزرگ ظاهر شد
همه شادی و عشرت و رادی
نفس تبریز! چهره بنما
تا نمایم سخن بعبادی

ب - په خشان:

- ۱ - نامیلکه به که له باره ی نیسات کردنی دروستی (رابطه) وه که به کیکه له نادابی تریقه ی نه قشبه ندی، به فارسی به.
- ۲ - نامه کانی مهوله وی.

مهوله وی گه لی نامه ی پر و اتاو پر سوزی بهرامبر شیخه کان و پیره کان و هاور یان و پیاماقولان و کاربه دهستان له پاش به جی ماوه. به نیمزای معدوم وه یا به نیمزای عبدالرحیم الحینی، وه یا المعدوم: عبدالرحیم ههروه کو ماموستا مهلا عبدالکریم ده فهرمو ی. گه لی نامه ی له پاش به جی ماوه و هه به وه شسا که نه و نامانه گه لی له وه که مترن که له گه ل پایه ی له گه لی سهروه به رزی مهوله وی دا بگونجین دباره چهند نه ونده شیان فه و تاوه یا هه ره هیچ نه بی زوریان هیشتا له ژیر باری توی گه ردوون دا شارونه ته وه.

«بو نم بایه تانه سه بری یادی مردانی ماموستا مدرس بکه» ماموستا مهلا عبدالکریم له یادی مردانه که ی دا سی و ههشت نامه ی له نامه کانی مهوله وی پیشان داوه که جگه له وانه ی که له پیشه وه پیشانمان - دا .

که به که میان نامه به که بو شیخ عثمان سراج الدین» (۱۸) دووم و سی یه بو شیخ محمد بهاء الدین» و چواره بو «کاک نه حمده ی شیخ» بهم جو ره بو هاور یی مهلا و زانساو پیاماقولان و به گزاده ی جافه کان و، والی به کانی سنو گه لی ناسیاو و هاور یی تری.

مهوله وی رومیش وه کو له پیشه وه پیشانمان دا به شی له به ره مه کانی په خشان بریتی به له نامه و مکاتب (۱۹) سه رنج:

لهم چهند لاپه ره به دا ده موی به شیوه ی کی کورت و پوخته نه و شونانه پیشان بدم که مهوله وی کورد ناگای له مهوله وی رومی و شاره زای به ره مه کانی بووه و تا رادده به که له دل و دهروون و به ره مه کانی دا رهنگی داوه ته وه. یه که م:

مهوله وی خومان له سه رتادا «تخلص» ی شیعری معدوم بووه له زور پارچه ی شیعری دا ده بی تری:

لهم قه سیده به ی که بو لاواندنه وه ی «عبر» خاتونی خیرانی گوتووه تی «
تخه لوصی» ی «معدوم» ی به کارهیناوه:

(۲۰)
نهدا په شیوی حالات جهستم
دورهن جهته حریر خامه ی شکستم
به لام «مه عدوم» هه رس دیده ش جووه رده ن
ناعیلاج خامه ش وه ده سگیر کرده ن

هر همه کانی مهوله وی خومان! (۱۴)
- هونراوه:

- دیوانی شیعری مهوله وی که له سالی ۱۹۳۵ دا له دوو بهرگ داو له گه ل
نیه ی کرمانجی خواروودا به ناوی «روح و نه صل» وه له لایه ن
حوی خوش بوو پیره میرده وه بلاو کراوه ته وه. ههروه ها له سالی ۱۹۶۱
ده لایه ن ماموستا (مهلا عبدالکریم) ی مدرسه وه دیوانی شیعری مهوله وی
گه شمع و لیکدانه وه دا چاپ کراوه.

۱ - کتیبکی کوردی به شاعر له باره ی عقیده و بیرو باوه بری نیسلامه وه
هیستجپ نه کراوه

۲ - عقیده المرضیه: به شاعر له باره ی عقیده ی فیرقه ی نه شعری به وه له
ترو هه ز بیت زیاتره.

۳ - عقیده الفارسیه: ماموستا مهلا عبدالکریم ده فهرمو ی «کتیبکی به
فرسی به شاعر له باره ی عقیده و بیرو باوه بری موسولمانانه وه که ناوی «
غوغ» ... له هه زار بیت زیاتره «العقیده المرضیه و العقیده الفارسیه»
ده لایه ن ماموستای خوالی خوش بوو «مهی الدین صبری النعمی کانی
منکلی» به وه له مصر چاپ کراوه له چاپخانه ی السعادة بجوار محافظة مصر
ده سالی ۱۳۵۲ هـ دا .

۴ - الفضیله کتیبکی شیعره به عه ره بی «۲۰۳۱» به یته له باره ی زانستی
نیسوولی دینه وه نم کتیه ههروه کو ماموستا مهلا عبدالکریم ده فهرمو ی
کتیبکی زور بایه خداره مهوله وی به فرماتی شیخ «محمد بهاء الدین»
دیناوه.

ماموستا مهلا عبدالکریم مدرس به ناوی «الوسيلة فی شرح الفضیله» که
بریتی به له شهرحی نه سه ر «الفضیله» له سالی ۱۹۷۲ دا چاپ کردوه.

نعمه ی مهوله وی خومان که شیخ و پیره که ی داوا ی لی کردوه تا کو نم کتیه
دبی ههروه کو نه و داوا کردنه وایه که:

[۱] حسام الدین چلبی «شهو ی مهولانا له خه لوت دا ده بی نی دوا ی گه توگو
نه برهاری زوری غه زلیاتی داوا ی لی ده کا که کتیبی له سه ر شیوه ی الهی
نامه که ی سالی (۱۵) « به وانا «حدیقه الحقیقه» ته که ی یا له سه ر شیوه ی «
منطق الطیر» ی «عطار» به ونیته وه، ده لاین مولانا دم و ده ست کاغذیک که (۱۶)

هروه‌ها له و قەسیدەیی کە قەسە لە گەل شیخ «حسن سازان»ی دا دەکا . . .
دەلی:

مەعدوم ئانا ها جەگیان تەواسان^(۲۱)
کەیلەن جە خەیلی خال خال خاسان.

وهیا له و قەسیدەیدا که بو «شیخ ضیاء الدین»ی نووسیوه له وەرامی ئەودا که
ئەو چەپکەیکە وەنەوشەیی بو ناردبوو.

شیفای نیش و نیش ئەزمان سەخت^(۲۲)

ضیای دیدو دل مەعدومی بەدبەخت.

هروه‌ها له گەلی شۆینی تریش دا جگە له نامەکانی که هەموو بە ئیمزای
«معدوم»ه.

بەلام دەبینین له دوایی دا بە «مەولەوی» ناویانگی دەرکردوووه بوو بە
«تخلص» و خەلک هەر بە «مەولەوی» یهوه دەی ناسن.

هروه‌ها «مەولەوی» رۆمیش بەینی باوەری «الفت اصفهانی» «تخلص»ی
«خاموش» بووه چونکە لە دوایی زوربەیی غەزەلەکانی یهوه ئەم وشەیه بە
شیوه‌یکە جێی کردۆتەوه، وهیا بە شیوه‌ی «خمش کن» یا «بس کن»^(۲۳)
کەواته هەر دوو مەولەوی لەمەدا یەک دەگرێهوه

دووم:

که سەیری بەرەسەکانی مەولەوی خۆمان دەکەین دەبینین لە گەل
نەوش دا که نەسبەت بە بەرەسەکانی مەولەوی رۆمی کەمە بەلام له زۆر
شۆین دا لهوه دەچی، مەولەوی خۆمان وێستۆینی وهکو مەولەوی رۆمی بی و
ئەو کەمتر نەبی. که سەیری عەقیدەکانی دەکەین دەبینن هەمووی بریتی به له
بیرو باوەری موسڵمانی و روون کردنەوهی. له «العقیده المرضیه» کە دا ئەم
بابەتانه دەبینن که تا برادەیهک له رووی بابەت، وهیا ناوەڕۆکەوه له «مثنوی»
یهکە «جلال الدین رۆمی» دا هەیه وهک^(۲۴):

مبحث الصلاة والسلام - مبحث الايمان - مبحث الوجود والوجوب -
مبحث الوحدة - الايمان بالله - الأصل الاول من اصول الستة.

صفات الله - الحياة والعلم . . . هتد

هروه‌ها له «العقیده الفارسیه» کە دا «الفوائج» هەمان بابەت و قەسە
تی دایه دەرنازی بیرو باوەرو گەلی شتی موسڵمانی^(۲۵)

ئەمە جگە له دیوانی شیعیری که له زۆر بەیت دا رەنگ دانەوهو بۆن و
واتای مەولەوی رۆمی پێوهیه، نەگەر راستەوخۆ نەبی. هەر دووکیان له هەمان

سەرچاوهوه وەریان گرتووه^(۲۶). ئەو سەرچاوه‌یهش سەرچاوه روون و پاک و
بی گەردەکتی نیسلامه که هەر دوو کیان باوەری تەواویان پێی هەبووه. ئەم

بەیتانه ئەگەرچی که من بەلام رەنگ دانەوهی مەولەوی رۆمی پێه دیاره،
هیچ نەبی له رووی واتا و مەبەست و فەلسەفەیکەیهوه.

مەولەوی رۆمی له سەرەتای «مثنوی» یەکە دا دەلی. وهیا بایین
«مثنوی» یەکە یهه دەست پێ دەکات:

بشنو از نی چون حکایت میکند

واژ جدائینها شکایت میکند

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح حال درد اشتیاق.

من بهر جمعیتی نالان شدم

جفت بدحالان و خوشحالان شدم

سەیری ئەم بەیتانەیی مەولەوی بکە:

خامه سراویز نه جای سیایی^(۲۷)

مەریزۆ ئەسەرین شەکوای جیایی

نامەیی صەد شەکەنج وه هەم پینچ وەر دەن

چون من سەرتاپاش شکستەیی دەر دەن

خامه: قەلەم: هەمان نەیی به «نی»

وهیا دەلی:

خامه شەق وەر دەن دەم مەکەر دەوه

زارزار مەنألۆ وه دەم دەر دەوه

وهیا دەلی:

نەوای نالەیی دل وینەیی صەدای نەیی

پیاڵەیی زوخاو مەنوشوو چون مەیی^(۲۸)

وهیا ئەمە که دەلی:

گرد سەرشار مەیی له قانماوه

هەر من بەستەیی خاک چەم ئەو دماوه

جەو فکەر دا بێم یەک هام دەر دویم

رێزه بلوورنی قەدیمش دا پێم

ئاما وه جواو رێزیدی قەدیم سال

به زوبان حال فەصیح تەر جەقال

وات: من سەنگی بێم کەفتەیی هەواران

بی قەدرو قیّمەت ناروای شاران

گرتم نه گەردەن بی پاک و شادان

بەلای پیک سەخت کوورەیی ئوستادان

وردبیم جوشم وەرد تاویامدوه

تا وه روتەیی بەرز سەرنیامدوه

مەولەوی لەم پارچەیداوه لەسەر زمانی پارچە بلورنیک دەبەری ئەوه بلی که

مرووف خامه دوایی پوخته دەبیت و به روتبه و مقامی خۆی له عرفان

دەکات.

مهولهویی رومی دهلی (۲۹) :

گرنبا شد سایه او بر توگول
پس ترا سر گشته دارد بانگ غول
(چاپی نیکلسون)

حاصل عمرم سه سخن بیش نیست
خام بدم پخته شدم سوختم

پیرا بگزین که بی پیراین سفر
هست پر آفت و خوف و خطر
آن رهی که بارها تورفته

جگه له مانه لیره ده مهوی نهو لشاره تانهی ماموستای خوالی خوش بوو
«محل الدین صبری النعمی کانیمشکانی» له پراویزی «العقیده المرضیه»
کهی مهولهویی دا نووسیویتی روون بکه مهوهو بیی به به شیک له وهی که رهنگ
ده وهی مهولهویی رومی له لای مهولهویی خومان دهریخا لیره دا زور سوپاسی
خوالی خوش بوو «محل الدین صبری کانیمشکانی» ده کهم و قهبری پر له
بور بی، بو نهو خزمه تهی که کردویتی بهرام بهر مهولهویی و کورد ههروهها
سوپاسی بی پایانم بو ماموستای گه وره «مهلا عبدالکریم ی مدرس» که له
هرگی دووه می «یادی مهردان» کهی دا زور شتی گرنگی دهر باره ی
مهونهویی کورد که جیی شانازی و مایه ی سه به رزیی هه وو کوردیکه
روون کردوتهوه.

بی قلاوز اندر آن آشفته ای
پس رهی راکه ترفتی تو هیچ

هین مرو تنهاز رهبر سربچ
هر که او بی مرشدی در راه شد
او زغولان گمره و در چاه شد

و به بی ریزی نهو به پنهانی مهولهویی خومان و ریزو شویتی به پنهانی
مهونهویی رومی ده کهم بهر چاو. که نه مه ههروه کو کورد دهلی مشتی
حویتهی خهرواریکه.

گر نباشد سایه پیر ای فضول
پس ترا سرگشته دارد بانگ غول
چاپی تاران.

بیره دا «العقیده المرضیه» کهی چاپی میسر ۱۳۵۲ هـ ده کهم به نه ساس بو
مهونهویی خومان و هه مان لیملاو شیوه نووسینی ده به کهم بهر چاو ههروهها
«مثنوی» به کهی چاپی نیکلسون و چاپی تاران بو مهولهویی رومی ده کهم به
نه ساس.

لای ماموستا نعیمی به پنهانی پاش و پیش پیشان داوه^(۳۰) نه مه پوخته ی
واتای نهو چوار پینج به پنهانی به عه ره بی:
[فاخر لك شیخاً مرشداً. فان السفر بدون المرشد، كثيراً.
ما يكون مليئاً بالأفات والمخاوف والاحطار.

مهونهویی خومان له ژیر «مبحث الوجود والوجوب» دهلی:

و بدون الدلیل، تكون حائراً «حتى» في الطريق التي طرقتها مراراً
فحاذر، ولا تمش وحيداً في الطريق التي لم ترها قط! ولا تحول وجهك عن
الدليل!
فإنك ايها - الاحمق - إن لم تستظل بظله، يجعلك صوت الغول «جزعاً»
دائر الرأس]

ترجمة - مثنوی - الدكتور محمد عبدالسلام كفاي
مهولهویی خومان دهلی:
عقیده جکیو دلیل چه کیه

نه دوی انفاسم و لاسیما
انفاس انفس قدسی اولیا
حصوصاً منهم شیوخ الارشاد
حق برکتیان زیادکا زیاد
بی اوان ناوی بقول فحول
نه علم و عمل نه رتبه وصول
منتهای علوم علم اوانه
مقتدای عمل اوان بزانه
مهولهویی رومی دهلی:

مهولهویی رومی دهلی:
پای استدلالیان چوبین بود

پیرا بگزین که بی پیر این سفر
هست پرافت و خوف و خطر
آن رهی که بارها تو رفته

پای چوبین سخت بی تمکین بود
مثنوی نیکلسون
و چاپی تاران

بی قلاوز اندر آن آشفته
پس رهی را که ندیدستی تو هیچ
هین مرو تنهاز رهبر سر سربچ

ان هولاء الاستدلاليين يعنون على ساق خشبية. والساق الخشبية
متعثرة واهية - ترجمة - د. محمد عبدالسلام كفاي.
مهولهویی خومان له ژیر «مبحث رزیه الله تعالی» دهلی:

وقوع رزیت روژقیامت
دزی بدلیل کتاب ر سفت
ارکسی بلی تاریک چنایم

سربچ بی دلیل رحمت تار

لهبر ليله البدر ار دوينی

إلى ربها ناظره خوینی

مهولهوی رومی له ژیر بابه تی [ملاقات پادشاه با آن طبیب الهی . . .] دا دهلی :

ای لقای تو جواب هر سؤال

مشکل از تو حل شودی قیل وقال

ترجمان هر چه مارا در دلست

دستگیر هر که پایش در گل لست

همروهها له ژیر بابه تی (شرح آن کور دوربین . . .) دا دهلی .

جان جمله علمها این است این

که بدانی من کیم درویم دین

خوالی خوش بوو «محي السدين صبري النعيمي الكسري» له په راوینزی نهم باسه دا له «العقيدة المرضية» که ی دا دهلی :

(۱) وفي حديث مروى عن واحد وعشرين من الصحابة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : سترون ربكم كالقمر ليلة البدر ولا تضامون في رؤيته - اي لاتشكون فيه .

(۲) ونزل في سورة القيامة قوله تعالى «وجوه يومئذ ناضرة إلى ربها ناظرة» .

مهولهوی خومان له ژیر بابه تی «مبحث حضرة الرسول عليه الصلاة والسلام» دهلی :

دوم خاتم أنبيا ورسول خیر المرشدين لخیر السبیل

آخر مؤخر أول مقدم ذو الفنى وذو الفقر أكمل وأنم

مهولهوی رومی له ژیر له بابه تی «در بیان آنکه حکما گویند آدمی عالم صغری» له دهفته ری چوارهم - دا دهلی :

مصطفی زین گفت کادم وانبا

پهر این فرموده است آن ذوفنون

گر بصورت من آدم زاده ام

کز برای من بدش سجده ملک

پس ز من زائر در معنی پدر

اول فکر آخر تمد در عمل

خاصه فکری کو بود وصف ازل

(مثنوی چایی نیکلسون)

پوخته ی واناو مهبهستی همر دوو مهولهوی نهمهیه که خوی گه وره پیش خه لقی نادم نوری پیغه مبهری خلق کردوه . سهیری آ - السابقون ألیک المقربون . نایه تی «۱۰» له سوره تی الواقعة .

ب - قصصی قرآن مجید - نیشابوری ل ۴۱۰ بکه

مهولهوی خومان له ژیر بابه تی «الخلافة والإمامة» دا دهلی :

چلون فضلیکی واضحه وجلی

مهولهوی رومی له ژیر بابه تی «در تفسیر این خیر که مصطفی .

له دهفته ری . شه شهم دا دهلی !

زین سبب پیغمبر با اجتهاد

گفت هرکس رانم مولا و دوست

کیست مولا اُنک آزادت کند

نام خودو آن علی مولا نهاد

ابن عم من علی مولای اوست

بند رعیت زبایت بر کند

«مثنوی چایی نیکلسون»

مهولهوی خومان له ژیر بابه تی ۱ - «القضاء والقدر» وه له ژیر بابه تی ۲ - «فرق الخلق والاکتساب والارادة والقدرة» والاختیار» دا دهلی :

۱ - بوج انسان هروک حجرت دی قرار

نیوی قدرت و فعل واختیار

خوی مکلفه ومعاقب ومثاب

له سر کرداری چاک وای خراب

فایده تکلیفچ هیه بزانه

داعی اختیار فعل انسانه

۲ - اسناد افعال هرکس بوخوی

ددا ابال خوی تماشا دکی

فلان تواناس او ناتوانا

اوه دانایه اویان نه دانا

رویم و هلسام دانیشتم بردم

خواردم و کُنشتم نمکردیا کردم

مهولهوی رومی له ژیر بابه تی «۱» - جواب گفتن مؤمن سنی کافر ی جبری . . . و له ژیر بابه تی «۲» - در بیان درک وجدانی چون اختیار . . . دهلی :

۱ - جمله عالم مقر در اختیار امر ونهی این بیارو آن میار

اوهمی گوید که امر ونهی لاست اختیار ی نیست وین جمله خطاست

۲ - درک وجدانی بجای حس بود هر دو در یک جدول ای عم میرود

نفر می آید بروکن یا مکن امر ونهی و ماجرای سخن

اینکه فردا این کنم یا آن کنم این دلیل اختیارست ای صنم

مهولهوی خومان له ژیر بابه تی «مبحث فرق الخلق والاکتساب والارادة والقدرة والاختیار» دا دهلی :

وجود ممکن یك دبی کر هر يك راس خوی ام پر تا او پر

مستنداً عرضاً نه طولایه حق وسایط نیه مپرتق اولق

مهولهوی رومی له ژیر بابه تی «در بیان آنکه عطای حق قدرت او موقوف بر قابلیت نسبت همچون . . .» دهلی :

تا مسبب بیند اندر لامکان هرزه بیند جهدو اسباب دکان

از مسبب میرسد هر خیر شر نیست اسباب وسایط را اثر

مهولهوی خومان له ژیر هه مان بابه تی پیشوودا

دلی ملی نار احراق لیدی بردا سلاماً سلام علیک

مهولهوی رومی له ژیر بابه تی «قصه عشق صوفی بر مغرتهی از خورش . . .»

دهلی :

گلستان باشد بر ابراهیم نار
برسمندر باشد آتش خاندان
لیک بر نمرود باشد زهرمار
لیک باشد بر دگر مرغان زیان
لیزه‌دا نیشاره‌ته بود استانی ابراهیم که نمرود خستیه ناو ناگره‌وه به‌لام ناگره‌که
به نمری خوای گه‌وره بوی بو‌وبه گول و گولزار.
سمندر: ناگر کاری تی ناکات. جان‌ه‌وریکه وه‌کو مارمیلکه‌وشه‌وگه‌رد وایه له
نو‌وشکسانی دا ده‌زی، ده‌لین همر کاتی بگساته ناگر ماده‌به‌ک فری ده‌دا که
ناگره‌که خاموش ده‌کات، به وانا ناگر بوسه‌منده‌وه‌کوشونین ومالی وایه، به‌لام
م‌م‌لی دی زیانی هه‌یه . . .
مه‌وله‌وی خومان له‌زیر هه‌مان بابه‌ت دا ده‌لی :

او فعله دهمی خالقی ودود
بند لویدا قوی به‌مختار
اکروی اوقصه مذکوره
خلاصه عادت جاریه حقه
تابنده بو‌طرز نکا به‌مختار
نشانه‌شویه مختاری چیه
مه‌وله‌وی رومی له‌زیر بابه‌تی «اعتراض کردن مریدان بر خلوت وزیر باردیگر»
ده‌لی :

گر بیرانیم تیران نی زماست
این نه‌جبر این معنی جباری است
ماکمان و تیراندازش خداست.
ذکر جباری برای زاری است
زاری ماشد دلیل اضطرار
گر نبودی اختیار این شرم چیست
زجر استادان بشاگردان چراست
خجالت ماشد دلیل اختیار
وین دریغ خجالت و آزر چیست
خاطر از تدبیرها گردان چراست
(فاذا رمینا بسهم فلیس انبذاع السهم منا، فنح القوس، اما الذی یلقی
بالسهم فیه‌الله . . .)

ولیس ذلك قولاً بالجبر، وإنما هو معنى الجبروت، وذكر الجبروت (جاء) لکی
نستشع بالذلة.

وَدُلْنَا دَلِيلَ اضْطِرَارِنَا، وَأَمَّا خَجَلُنَا «مِنَ الْأَثَمِ» فَهُوَ دَلِيلُ اخْتِيَارِنَا.
ولولم يكن هناك اختيار، فما هذا الخجل «من الأثم»؟ وما ذلك الاسف
والتحرج والحياء؟
ولماذا يكون زجر الاساتذة للتلاميذ؟ ولماذا ينصرف الخاطر عما استقر عليه من
تدبير؟

ترجمة د. محمد عبدالسلام كفاي
مه‌وله‌وی خومان له‌زیر بابه‌تی «مبحث الخاتمة بالتوبة . . . ده‌لی :

ظاهر شرعي بکړ اکرذن تا ام مردن تی یاخود او مردن
مه‌وله‌وی رومی له‌زیر بابه‌تی «چاره اندیشیدن آن ماهی . . . ده‌لی :

مرگ پیش از مرگ امنست ای فتی
گفت موتوا کلکم من قبل ان
اینچنین فرمود مارا مصطفی
یآتی الموت تموتوا بالفتن
لیره‌دا همر دوکیان نیشاره‌ت ده‌کن بو‌فرموده‌ی پیغه‌مبه‌ر «ص» که

ده‌فهرموسی «موتوا قبل ان تموتوا» به وانا بمرن له‌پیش مرگه‌دا، مه‌به‌ستی له‌وه
دی واز له‌خوبه‌تی وداوا بهینه‌وخوت وه‌کو مردوایی نازاروبی داوا پیشان بده
(بیه)، تا‌کو نه‌جانت بیی. مه‌وله‌وی خومان له‌زیر هه‌مان بابه‌تی پیشودا ده‌لی ا
جی نیه جلوه‌ذاتی بتاقی مردل مؤمن فانی و باقی
مه‌وله‌وی رومی له‌زیر بابه‌تی «دل نهادن مرد عرب بر التماس دلبر خویش . . . ده‌لی :

گفت پیغمبر که حق فرموده‌است
در زمین و آسمان و عرش نیز
من ننگجم هیچ در بالاوست
من ننگجم این یقین دان ای عزیز
در دل مؤمن بگنجم ای عجب
گر مرا جوئی در آن دلها طلب

مثنوی چاهی نیکلسون.

به وانا:

که خوی گه‌وره فرموده‌تی من نه له‌بالاونه له‌نرمی «زین» جیم نایسته‌وه
«ناگونجیم»، نه له‌زمین ونه له‌ئاسمان ونه عرش، . . . به‌لام له‌دلی خاوه‌ن
ئیمان دا ده‌گونجیم نه‌گه‌ربو‌من ده‌گه‌ربی، له‌دلی نه‌وان دا، داوام بکه . . .
نیشاره‌ته بو‌فرموده‌ی پیغه‌مبه‌ر «ماوسعنی ارضی وسعانی ولکن وسعنی قلب
عبدی المؤمن التقی النقی الورع»

«حدیث قدسی»

دوا قسه ده‌لیم مه‌وله‌وی خومان جگه له‌مه‌وله‌وی رومی، شاره‌زاوناگای له
حافزی شیرازیش بو‌وه‌گه‌لی نیشاره‌ت هه‌یه له‌به‌ره‌مه‌کسانی دا که نه‌مه
ده‌رده‌خا. ثم بابه‌ته به وانا مه‌وله‌وی و حافظ ده‌خه‌بینه، دووتویی باسیکی تره‌وه -
خویاورییت.

په‌راویزو سه‌رچاوه‌کان:

- (۱) - أ - نالی ونه‌ده‌بیاتی دراوسی - روشنیری نوی - ژماره ۱۰۷ ایلول ۱۹۸۵
- ب - قورئان له شیعی جزیری‌دا - روشنیری نوی - ژماره ۱۰۶ ۱۹۸۵
- (۲) - سه‌یری:

أ زندگانی مولانا جلال الدین محمد مشهور به مولوی - بدیع الزمان فروزانو -
تهران / چاپ سوم - ۱۳۵۴ ل - ۳۳ ل بکه

- ب - یادنامه مولوی - علی اکبر - مشیر سایمی - تهران - ۱۳۳۷ - ۹۳ ل
- ج - فرهنگ ادبیات فارسی دری - تهران ۱۳۴۸ - زهراء خانلری ل ۴۹۱
- د - مثنوی جلال الدین الرومی - الكتاب الاول - ترجمة وشرح ودراسة للدكتور

محمد عبدالسلام كفاي - بيروت - ۱۹۶۶ ل - ۳

ه - نفحات الانس - لكهنؤل ۴۰۹

- (۳) - هه‌مان سه‌رچاوه‌کانی ژماره (۲) :

أ - ۳۴ ل - ۴۴

ب - ۹۳ ل

ج - ۳ ل

٤ - همان سرچاوه‌ی ژماره (٢):

ا. ل. ٤٩

٥ - همان سرچاوه‌ی ژماره (٢)

ا. ل. ٥٥ - ٦٣

ب - مثنوی معنوی - مولانا جلال الدین محمد بلخی رومی - محمد رضانی -

تهران چاپ دوم - ١٣١٥ - ١٣١٩ ل ٩

٦ - مه‌لوه‌وی رومی په کجار شه‌مسی خوش ویستوه‌وه‌کو سه‌روکیکی گیان،

رابه‌ریکی رزحی دا ناوه‌وه‌لنی:

من جگوم یگ رگم هشیار نیست

شرح آن باری که آنرا یار نیست

خودنا گفتن زمن ترك ناست

کابن دلیل هستی و هستی خطاست

شرح این هجران و این خون جگر

این زمان بگذار تا وقت دگر.

مه‌لوه‌وی خوش‌مان به جوزی پابه‌ندوشیت وشه‌یدای شیخه‌کانی بووه‌که

جاریکی شیخ دی بو پرسه به هوی کوچی کوریکی مه‌لوه‌وی‌یه‌وه‌مه‌لوه‌وی

ده‌لنی: خوزگه همو سالیگ کوریکم بمر دایه‌وه‌تا توبیت و به دیدارت شادیم.

٦ - سرچاوه‌ی ژماره (٢)

ا. ل. ١٤٨ - ١٧٠

ب - سرچاوه‌ی ژماره (٥) ب ل ١٠ - ١١

ج - گنج سخن ج ٢ دکتر ذبیح الله صفا تهران ل ١٤٧ - ١٤٨

د - فرهنگ ادبیات ل ٤٩١

ه - مثنوی جلال الدین الرومی الكتاب الاول - الدكتور محمد عبدالسلام

کفافی بیروت - ١٩٦٦ ل ١٠

٧ - ا. یادی مردان برکی دووه‌م - مه‌لا عبدالکریمی مدرس - به‌غدا/ ١٩٨٣

ل ٣٦ - ٣٢

ب - دیوانی - مه‌لوه‌وی - مه‌لا عبدالکریمی مدرس -

٨ - مه‌لوه‌وی - گه‌لنی سه‌فهری تری کرده‌وه‌ک نه‌وه‌ی چوه‌وه‌بو: سابلاخ، بو

که‌رکوک، به نیازی حج گه‌بشتونه‌به‌غداد، به‌لام له‌به‌ر نه‌خوشی بوویی، یا

له‌به‌ر نه‌وه‌ی هاویری که‌ی پاره‌کانی ده‌با، ناچار مه‌لوه‌وی له‌به‌غدا ده‌وه

ده‌گه‌رینه‌وه. ل ٣٧٠ - ٣٧٥ یادی مردان.

٩ - سه‌یری دیوانی مه‌لوه‌وی - ل ٢٦٤ بکه (قه‌سیده‌ی (٣٠)

ره‌فیک محرم عجزو و سرورم

حه‌کیمه‌که‌ی نیش زام ناسورم

٩ - یادی مردان ل ٣٧٦

١٠ - ته‌صووف چی‌یه - ته‌مین شیخ علاء‌الدین نه‌قشه‌ندی - به‌غدا - ١٩٨٥

ل ٤٩٥

(١١) - (١٢) - (١٣) - دیوان کبیر -

١٤ - ا. یادی مردان - ل ٣٦٧ - ٣٦٩

ب - العقیده المرضیه - چاپ میسر - ١٣٥٢

ح - میژ ووی ته‌ده‌یی کوردی - ل ٢٧٦ - ٢٨٤

١٥ - حائی، حکیم ابو‌المجد مجدودین آدم - له شاعیره‌گه‌وره‌کانی سه‌ده‌ی

شه‌شه‌مه‌له‌پیشا له شاعرانی ده‌رباری غزنویان بووه، دواي سه‌فهری بو

خوراسان و چاوه‌یی که‌وتنی به «شیخه سو‌فیه‌کان» وازی له ده‌ر بار و پاشایان هیناوه.

چوه‌وه‌نه‌لقه‌ی - سو‌فیان‌وه. له به‌ر هه‌مه‌گران به‌هاکانی، الهی نامه - که به حدیقه

الحقیقه - به‌ناوبانگه. جگه له دیوانی شیعه‌وگه‌لنی به‌ر هه‌می تر، فرهنگ ادبیات

فارسی دری دکتر زهراي خانلری کیا، تهران - ١٣٤٨ ص ٢٧٧.

١٦ - عطار: شیخ فریدالدین ابو‌حامد محمد بن ابوبکر ابراهیم بن مصطفی،

له سو‌فیه‌گه‌وره‌کان و پیشه‌وای شاعران. سو‌فی گه‌ریانه، له به‌ر هه‌مه‌به

نابیانگه‌کانی - «منطق الطیره» که بریتی به له ٤٦٠٠ بیت که بریتی به له

معراجیک به ناوی ته‌یره‌وه. که هه‌موویان به‌دواي سیمرخ دا که کنایه به له خوای

گه‌وره - واده‌گه‌رین. - به‌شنی له داستانی منطق ته‌یر که حکایه‌تنی شیخ ی

«صعانه»، له‌کوردیشا، له‌لایه‌ن شاعیری به‌رزی کورده‌وه‌فه‌قی ته‌یران هه‌مان

حیکایه‌ت به ناوی «شیخ ی سه‌نعان‌وه هه‌به به شیوه‌ی کرمانجی سه‌روو.

١٧ - سرچاوه‌ی ژماره (٢) ا. ل. ١٥٧

١٨ - سه‌یری یادی مردان - ل ٤٢٤ بکه

١٩ - سرچاوه‌ی ژماره (٢) ا. ل. ١٦٧

٢٠ - دیوانی مه‌لوه‌وی - مه‌لا عبدالکریمی مدرس. ل ٥٥

٢١ - دیوانی مه‌لوه‌وی - مه‌لا عبدالکریمی مدرس. ل ٤٣٣

٢٢ - دیوانی مه‌لوه‌وی - مه‌لا عبدالکریمی مدرس. ل ٣١٧

٢٣ - بو‌وتنه‌غزه‌لی (٢٦٢٥) ده‌لنی:

طفل خرد تو بشارک برسیدی در مکتب شادی ز کجاد عبستی

خاموش، که اینها همه موقوف موقتست گردقت بدی داعیه فریاد رستی

کلیات شمس یا دیوان کبیر - بدیع الزمان فروز نفر تهران - ١٣٤٠ ج ٥ ل ٥٦

٢٤ - سه‌یری «العقیده المرضیه» که‌ی بکه.

٢٥ - هه‌مان سرچاوه‌ی پیشو به‌شی دووه‌می.

٢٤ - ده‌بی نه‌وه‌مان له‌بیر نه‌چی که مه‌لوه‌وی خومان شاره‌زای حافظی شیرازی

بووه‌وله هینسندی شوین داره‌نگ دانسه‌وه‌ی حافظ زور ناشکرابه. سه‌یری

العقیده‌که‌ی بکه -

٢٧ سه‌یری شه‌رحی ماموستا مدرس بکه (دیوان مه‌لوه‌وی) ل ١٩٢

٢٧ - واتسای نه‌وچه‌ند به‌یته‌ی مه‌لوه‌وی رومی ته‌مه‌یه که ده‌لنی بشنوازنی -

«استمع للنای کیف یقص حکایته. إنه بشکو‌الأم الفراق.

«يقول» «انني منذ قطعت من منبت الغاب، والناس رجالاً ونساءً. یبكون

لبکائي.

إنني انشد صدراً مرقعة الفراق، حتى اشرح له الم الاشتياق فكل انسان اقام

بعیدا عن اصله، یظل یبحث عن زمان وصله لقد اصبحت فی کل مجتمع

ناحاً وصرت قریناً للبائسین والسعداء.

ترجمه / د. محمد عبدالسلام کفافی

- ابراهيم
سوره تي انبياء ثابتي ٦٩
جگه لهو سرچاووه و كتيبانهي له په راويزه كان دا ناويان هاتووه سوډ له م
سرچاوانهش وهرگيراهه،
- ٣٦ - قصص الانبياء - عبدالوهاب النجار - بيروت لبنان
٣٧ - قصص قرآن مجيد - نيشابوري - تهران - ١٣٤٧
٣٨ - تفسير ونقد وتحليل مشوي - جلال الدين محمد مولوي - محمد تقى
جعفرى - تهران - ١٣٥٤
٣٩ - «جه لاله دىنى رومى و سرودنى» - احمد ناقانہ ١٩٧٩
٤٠ - الادب المقارن - د. طلخدى - ١٩٧٥

- ٢٩ - أ - ديوانى مهولهوى - مدرس - ٢٥٦٦
ب - سرچاووى ژماره ١٠٥ ل ٥٠٤
٢٩ - سرچاووى ژماره (٤) ب ل ٣١٦
٣٠ - سيري العقيدة المرضية كه بكه ٦
٣١ - سيري العقيدة المرضية كه بكه ل ٧
٣٢ - له مه ولا ناوى «مبحث» كه ده نووسم پى ويست به ئيشارهت و ژماره ي لاپهږه
سكات .
٣٣ - (٣٤) - ليره دا نوهه پيشان ده دات كه همدوو مهولهوى دهر باره ي بابته تي
«قضا و قدرو» - جبر و اختيار، بيرو راى خويان پيشان داوه .
٣٥ - ئيشاره ته بو داسنانى حمزه رته تي ئيبراهيم كه «نمرو» خستى به منه نجه نيته وه
«ناگرموه» به نمرى خوا هيچى لى نه هات - «قلنا يانار كوئى پردا و سلاماً على

ملخص البحث

مولويان

د. امين علي موتابجي
جامعة بغداد

بالمولوي ايضاً. واسمه السيد عبد الرحيم ابن الملا سعيد ولد سنة ١٢٢١ هـ في قرية (سهرشاته) بناحية (تاوه گوز) ويرتقي نسبه الى العالم المشهور ذي التآليف الكثيرة في العلوم الدينية الملا ابوبكر چورى المشهور بالمصنف.

اخذ العلوم في مدارس خورمال وسنه وبانه والسليمانية، حيث اجازته الملا عبدالرحمن النودشى مدرس جامع ملكندي في السليمانية فاشتغل بالتدريس والوعظ والارشاد وقد اخذ الطريقة النقشبندية من الشيخ عثمان سراج الدين وظل متعلقاً بحبه وحب ابنه من بعده الشيخ بهاء الدين. وقد فجر التصوف في شعره العاطفة الرقيقة والاحساس المرهف والوجدان الصافي. وله منظومات وارجيز في العقيدة واصول الدين. ومن مؤلفاته ديوان شعر ورسالة بأسم العقيدة المرضية، واخرى بأسم الفضيلة، ورسائل اخرى.

وقد أشار الباحث الى نقاط التشابه والالتقاء بين مضامين اشعار المولويين وبين انعكاس بعض آراء المولوي الرومى في بعض قصائد عبد الرحيم والى تأثر الاخير به، ولايستغرب حدوث هذا التأثير ولاسيما ان شعرهما ينبع من معين التصوف وان عقيدة الاسلام واصول الدين الحنيف تشكلان اسس ثقافتيهما وعلمومهما. هذا واورد الباحث شواهد كثيرة من شعرهما وقارن بينهما وبين نوع التأثير والتأثر، وشرح معانيها ومدلولاتها.

يقدم الباحث موضوع التأثير والتأثر في الادب بصورة عامة، ومن ثم يعرفنا بشاعر صوفي كبير له تأثير واضح في الادب الشرقية للشعوب المتجاورة وشهرة شعره طبقت الافاق وترجمت قصائده الى لغات شرقية وغربية عديدة ذلك هو محمد جلال الدين الرومي الذي يعرف بالمولوي، وقد ولد سنة ٦٠٤ هـ في مدينة بلخ واستقر في مدينة قونية بشركيا الحالية وتوفي ودفن فيها فتلقب بالرومي. وكان والده «بهاء ولد» من شيوخ التصوف الكبار زار بغداد وتوجه مع اسرته الى مكة المكرمة وعن طريق الشام قصد تركيا حيث سكن مدينة قونية واشتغل بالوعظ والارشاد ونشر الطريقة الصوفية.

واخذ جلال الدين العلوم عن والده وعن علماء حلب والشام ومن ثم انخرط في سلك التصوف حتى وصل الى المرتبة العليا من العرفان واشتهر عدا التصوف بشعره. ومن مؤلفاته الشعرية:

١ - ديوان الغزليات: ويحتوي على ما يقارب ال(٤٠٠٠٠) بيت.
٢ - المشويات: وفيها شرح لاسرار التصوف ومبادئ الدين ويربو عدد ابياتها ٢٥٦٣٢ بيتاً.

٣ - الرباعيات: التي يصل عدد ابياتها الى ٣٣١٨ بيت.
واشتهر في محافظة السليمانية، في القرن التاسع عشر، شاعر صوفي لانتقل منزلته في قلوب قراء اشعاره الكردية عن منزلة جلال الدين الرومي المولوي، حتى اطلقوا عليه مجازاً لقب المولوي، فعرف هو الاخر